

Žodynai ir automatinis vertimas: ką renkasi besimokantieji lietuvių kalbos kaip svetimšios

Aušra VALANČIAUSKIENĖ

Vilniaus universitetas

ausra.valanciauskiene@ff.vu.lt

Moksliniai interesai: kalbų testavimas, lingvodidaktika, dvikalbė leksikografija

Scientific interests: language testing, linguadidactics, bilingual lexicography

Anotacija. Žodynai neabejotinai yra viena svarbiausių priemonių mokantis kalbų. Pastaruoju metu internete ypač pagausėjo automatinio vertimo priemonių, akimirksniu išverčiančių pateiktus žodžius ar frazes, įgalinančių išgirsti žodžio tarimą ir pan. Naudotis tokiomis priemonėmis greita ir paprasta, be to, nemokama. Dėl šių priežasčių jos tampa labai populiarios, pasigirsta kalbų, kad greitai laiku jos išstums iš vartosenos žodynus. Šiame straipsnyje pristatomas tyrimas apie žodynų ir automatinio vertimo priemonių naudojimą mokantis lietuvių kaip svetimšios kalbos. Apklausoje dalyvavo 67 Vilniaus universitete besimokantys respondentai. Tyrimas atliktas 2023 m. kovą. Nustatyta, kokius žodynus ir automatines vertimo priemones ir kokiais tikslais naudoja respondentai, ko juose dažniausiai ieško ir su kokiais sunkumais susiduria.

Raktažodžiai: elektroninis žodynas, vienakalbis žodynas, dvikalbis žodynas, automatinio vertimo priemonės, lietuvių kalba kaip svetimoji

Dictionaries and Machine Translation: What Do Learners of Lithuanian as a Foreign Language Choose?

Summary. This article presents the results of research on using electronic dictionaries and machine translation tools when learning Lithuanian as a foreign language. The aim of this study was to indicate which dictionaries and machine translation tools are used for which purposes and what kinds of difficulties learners experience while using them. The research data were obtained by conducting an anonymous online poll in Lithuanian and English (using *Google Forms*). The questionnaire contained 15 questions. The participants in the study were chosen by way of availability sampling. The survey was carried out at Vilnius University in March 2023 with 67 respondents: 11 in Lithuanian and 56 in English. The study revealed that when learning Lithuanian as a foreign language, the respondents used both dictionaries and automatic translation tools. Most often, both tools were used for translation from and into Lithuanian. The types of language activities for which these tools were used were reading, writing, and partly listening. Only the respondents to English questionnaires used the mentioned tools for speaking. When learning Lithuanian, both monolingual and bilingual dictionaries were

used, but monolingual dictionaries were used more than bilingual ones: 46.27% of respondents used monolingual dictionaries, and 31.34% used bilingual dictionaries. The study confirmed the researchers' claim that monolingual dictionaries are used more by respondents with a higher level of language proficiency. Automatic translation tools were used by all respondents. The most popular of them is Google Translate, followed by DeepL. Other tools – Reverso, Bing Microsoft Translator, Systran Translate, Yandex Translate, and Lingea – are used by a few and only English questionnaire respondents. Dictionaries were consulted for the meaning of an unknown word, for synonyms, to confirm the meaning and spelling, to find usage examples, the field of the word used, and stress. Automatic translation is used for unknown words, phrases, and sentences to hear the pronunciation and find usage examples. The most common difficulties in using dictionaries were: unclear definitions of words and abbreviations; no text-to-speech function; too few usage examples; and unclear or missing examples. Weaknesses of automatic translation tools indicated by respondents: poor translation quality; lack of a search function; no examples of usage; no text-to-speech.

Keywords: electronic dictionary, monolingual dictionary, bilingual dictionary, machine translation tools, Lithuanian as a foreign language

1. Įvadas

Žodynų nauda mokantis kalbų turbūt niekam nekelia abejonių. Mokslininkai tvirtina, kad žodynai yra viena svarbiausių (Landau 2001; Nation 2001; Wolter 2015) ir populiariausių priemonių mokantis užsienio ar antrosios kalbos (Boulton, De Cock 2017: 1), jie padeda rasti nežinomų žodžių reikšmes, sudaryti taisyklingus sakinius, teikia žinių apie žodžių vartojimą tam tikrame kontekste (Takahashi 2012: 104–105), pasitelkiami norint sužinoti žodžių rašybą, tarimą, kirčiavimą ir pan. Žodyno sudarymas – daug kruopštumo reikalaujantis darbas, jo autoriui tenka didelė atsakomybė ir ji dar labiau išaugo septintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje Fredui W. Householderiui išsakyti mintį, kad rengiant žodynus reikia galvoti apie jų vartotojus (Householder 1967: 279, cit. iš Nesi 2014: 38). Vėliau ir kiti mokslininkai pabrėžė vartotojų svarbą (Hulstijn, Atkins 1998: 7; Lew 2011: 1; Dziemianko 2018: 672, 678). Vis dėlto iki 1980 m. tyrimų apie žodynų vartotojų poreikius pasirodė vos keletas, tačiau vėliau, keičiantis žodynų turiniui ir dizainui, susidomėjimas šia sritimi stipriai išaugo (Nesi 2014: 36). Popieriniams žodynams vis labiau užleidžiant vietą elektroniniams, randasi nemažai ir pastarųjų žodynų naudojimo tyrimų (McCreary, Dolezal 1999; Fuertes-Olivera 2012; Müller-Spitzer 2014; Niitemaa, Pietilä 2018 ir kt.). Atsiradus automatinio vertimo priemonėms daugelis jas renkasi vietoj žodyno. Jų populiarumas sparčiai auga, kuriamos naujos priemonės, atliekami jų

naudojimo tyrimai (Yasuoka, Bjorn 2011; Knowles 2016; Lee 2020; Jolley, Maimone 2022 ir kt.).

Lietuvoje žodynų naudojimas nėra daug tirtas. Linos Gaižauskaitės atliktos apklausos apie dvikalbių žodynų naudojimą rezultatai parodė, kad iš 154 respondentų apie 26 proc. tebenaudoja popierinius žodynus, 38 proc. naudojami suskaitmenintais ir 36 proc. – internetiniais žodynais (Gaižauskaitė 2012). Daiva Egidija Nomicienė ir Alisa Stunžaitė (2016) tyrė, kaip Vilniaus Gedimino technikos universiteto¹ studentai ir užsienio kalbų dėstytojai vertina spausdintą, elektroninį spausdinto žodyno variantą ir žodyną, pasiekiamą interneto naršykle. Jų surengtoje apklausoje dalyvavo 296 studentai ir 12 dėstytojų. Iš atsakymų išryškėjo, kad dauguma studentų rinktųsi žodyną, pasiekiamą interneto naršykle, o didžioji dalis dėstytojų – spausdintą žodyno variantą. Aušros Valančiauskienės tyrimo apie naudojamąsi dvikalbiais žodynais (213 respondentų)² rezultatai rodo, kad dauguma anketas lietuvių kalba pildžiusiųjų naudojami ir elektroniniais, ir popieriniais žodynais (68,4 proc.); 30,9 proc. naudojami elektroniniais žodynais ir tik 3,9 proc. – popieriniais. Daugiau negu pusė anglišku anketų respondentų naudojami ir popieriniais, ir elektroniniais žodynais – 62,3 proc. Elektroniniais žodynais naudojami 39,3 proc., o popieriniais – 11,5 proc. (žr. Valančiauskienė 2022: 146–162).

Automatinio vertimo priemonių naudojimo tyrimų Lietuvoje taip pat negausu: juose nagrinėjamas šių priemonių naudojimas vertimo procese. Andrius Utkas ir Laura Bartušauskaitė (2006), apklausę 58 vertėjus, daro išvadą, kad vertimams naudojamos įvairios kompiuterinės priemonės, o geriausiai vertinami tekstynai ir vertimo atminties sistemos. Dainora Maumevičienė ir Aušra Berkmanienė (2013) aptarė vertimo atminties ir mašininio vertimo sistemų integravimo galimybes. Inga Petkevičiūtė ir Bronius Tamulynas (2011) analizavo ir lygino *Google Vertėją* ir VDU *Internetinę informacijos vertimo priemonę*, nagrinėjo vertimo klaidų pavyzdžius, pateikė siūlymų šioms priemonėms patobulinti. Audronė Daubarienė ir Greta Ziezytė (2013) analizavo minėtų sistemų išverstus mokslinį ir publicistinį straipsnius bei nustatė, kad abu vertimai atitinka teksto kohezijos standartus, tačiau neatitinka koherencijos, priimtumo ir informatyvumo standartų dėl daugybės semantinių klaidų. Ramunės Kasperės ir bendraautorių (Kasperė et al. 2021) atliktas tyrimas parodė, kad automatiniis vertimas naudojamas įvairiems tikslams: darbui, tyrimams, studijoms ir buityje. Paaiškėjo, kad aukštesnis išsilavinimo lygis koreliuoja su

---

¹ Vietoje pavadinimo „Vilniaus Gedimino technikos universitetas“ nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. vartojamas trumpinys „Vilnius Tech“.

² Tyrimas yra disertacijos *Enciklopedinės žinios dvikalbiuose lingvistiniuose žodynuose* dalis (2022).

vartotojų nepasitenkinimu vertimo kokybe. Vartotojai nurodė šiuos automatinio vertimo trūkumus: nepakankamą sklandumą ir tikslumą, klaidingą vertimą, dvi-prasmybes, neišverstą tekstą, teksto praleidimą, gramatines klaidas.

Šio tyrimo tikslas – nustatyti, kokius elektroninius žodynus ir automatines vertimo priemones ir kokiais tikslais renkami lietuvių kaip svetimšios kalbos besimokantieji, kokių sunkumų patiria jas naudodami. Tyrimo rezultatai gali būti naudingi leksikografams ir automatinių vertimo priemonių kūrėjams rengiant naujas ar tobulinant jau esamas priemones.

1.1. Apklausa ir duomenys apie respondentus

Duomenims gauti surengta anoniminė anketinė apklausa internetu lietuvių ir anglų kalbomis naudojant *Google Forms*. Tyrimo dalyviai pasirinkti taikant patogiosios imties atranką, elektroniniu paštu išsiuntus jiems apklausos nuorodą. Tyrimas atliktas nuo 2023-03-03 iki 2023-03-26 su tuo metu Vilniaus universiteto Lituanistinių studijų katedroje lietuvių kalbos kaip svetimšios besimokančiais respondentais. Anketoje buvo pateikta 15 klausimų: 12 pusiau uždarų ir 3 atviri klausimai, anketas užpildė 67 respondentai: 11 – lietuvių, 56 – anglų kalba. Sudarant anketą iš dalies remtasi Ljiljanos Knežević ir bendraautorų (Knežević et al. 2021) atlikta apklausa. Gautiems duomenims apdoroti, sisteminti ir grafiškai vaizduoti naudota *Microsoft Word* programa, analitinė ir lyginamoji analizė, aprašomosios statistikos metodas.

Iš lietuviškas anketas užpildžiusiųjų 27 proc. kaip gimtąją kalbą nurodė ukrainiečių, 27 proc. – rusų, po 9 proc. – anglų, kartvelų, lietuvių-rusų, vokiečių-rusų ir švedų kalbas. Daugumos anglišku anketų respondentų gimtoji kalba yra rusų – 19,7 proc., anglų ir ispanų – po 10,7 proc. Kitos kalbos: baltarusių-rusų – 7,2 proc., ukrainiečių – 7,2 proc., italų, prancūzų – po 5,4 proc., čekų, kinų, vokiečių, latvių, rumunų – po 3,6 proc., baltarusių, danų, kartvelų, graikų, hindi-marathi, indoneziečių ir persų kalbos – po 1,8 proc.

Didžioji užpildžiusių lietuviškas anketas respondentų dalis – 45,5 proc. – yra 41–50 metų amžiaus, 18,2 proc. nurodė esantys 31–40 metų, 18,2 proc. – iki 20 metų, 9,1 proc. – 21–30 metų, 9,1 proc. – 51–60 metų. Anglišku anketų respondentų daugiausia buvo 21–30 metų – 46,4 proc. Kita pagal gausumą yra 31–40 metų grupė – 23,2 proc., 41–50 metų respondentai sudarė 17,9 proc., iki 20 metų – 8,9 proc. ir 61–70 metų – 1,8 proc. Vienas respondentas (1,8 proc.) tiksliai nurodė savo amžių – 20 metų.

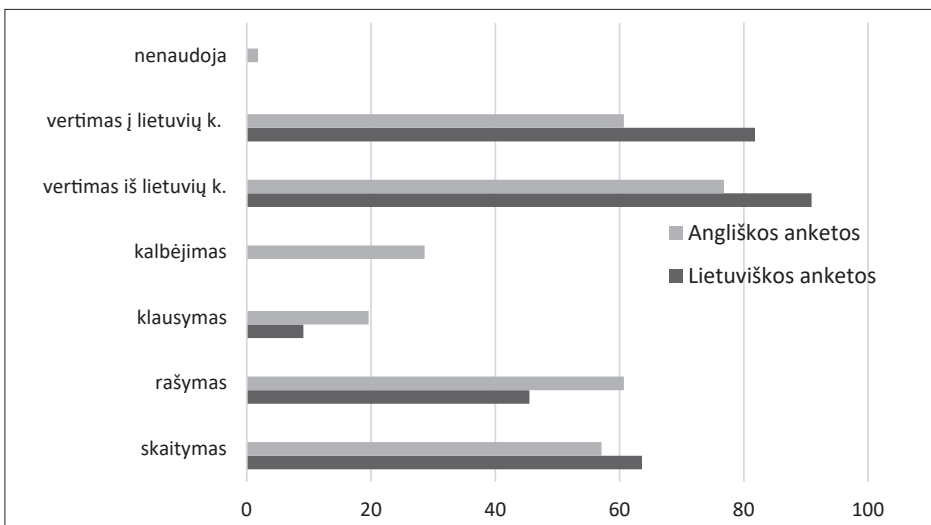
Daugiausia lietuviškų anketų respondentų buvo moterys – 63,6 proc., vyrų – 27,3 proc., lyties nenurodžiusių – 9,1 proc. Anglišku anketų taip pat daugiau gauta iš moterų – 58,9 proc., tačiau jas užpildė gerokai didesnis skaičius vyrų – 41,1 proc. (plg. liet. 27,3 proc.).

Dauguma užpildžiusių lietuviškas anketas pagal šios kalbos mokėjimą yra B2 lygio – 54,5 proc., B1 ir A2 – po 18,2 proc., A1 – 9,1 proc. Anglišku anketų respondentų didžioji dalis yra A1 lygio – 50 proc., A2 – 25 proc., B1 – 12,5 proc., B2 – 1,8 proc. Dalis respondentų – 10,8 proc. – nurodė, kad lietuvių kalbos pradėjo mokytis 2023 m. vasarį.

2. Žodynai ir automatinio vertimo priemonės mokantis lietuvių kalbos kaip svetimšios

2.1. Kokiais tikslais naudojama žodynai ir automatinio vertimo priemonėmis?

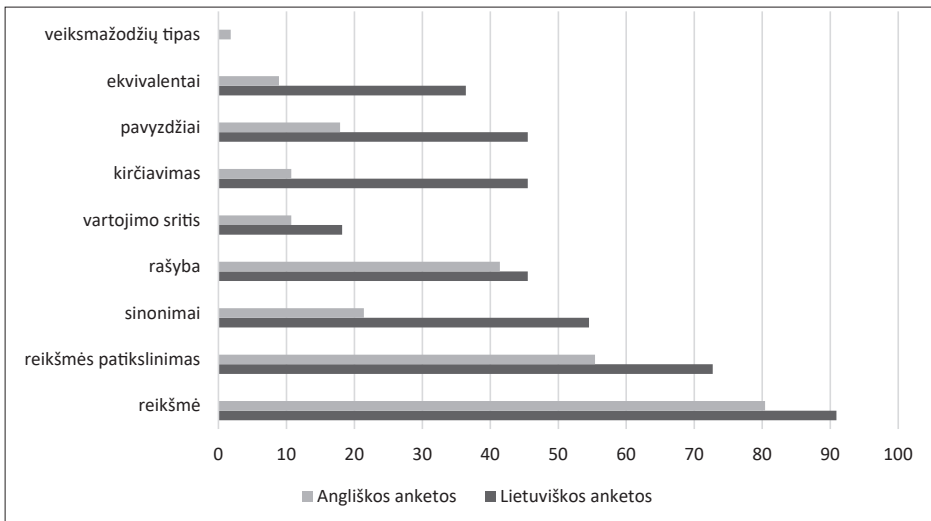
Pateiktoje diagramoje (1 pav.) matyti, kad labiausiai žodynai ir automatinio vertimo priemonės naudojami vertimui: iš lietuvių kalbos – 90,9 proc. (liet.) ir 76,8 proc. (angl.), į lietuvių kalbą – 81,8 proc. (liet.) ir 60,7 proc. (angl.). Dažniausios kalbinės veiklos rūšys, kurioms pasitelkiamos šios priemonės, yra skaitymas – 63,6 proc. (liet.), 57,1 proc. (angl.), ir rašymas – 45,5 proc. (liet.) ir 60,7 proc. (angl.). Klausymui žodyno prireikia mažiau: 9,1 proc. (liet.) ir 19,6 proc. (angl.), o kalbėjimui – 28,6 proc. anglišku anketų respondentų. Šiomis priemonėmis nesinaudoja 1,8 proc. (angl.) respondentų. Gauti duomenys patvirtina Carolin Müller-Spitzer (2014: 99) tyrimo išvadą, kad žodynai dažniausiai naudojami tekstų recepcijai (skaitimui), tekstų produkcijai (rašymui) ir tekstų vertimui.

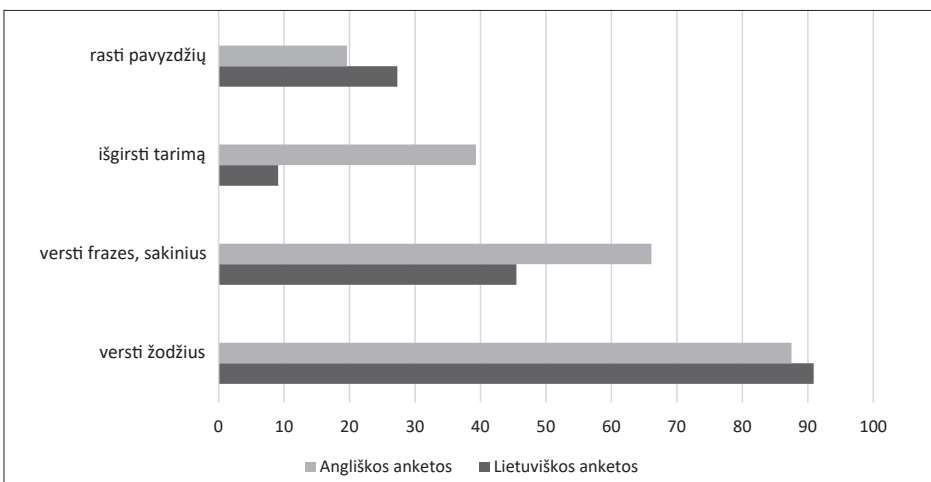
1 paveikslas. Žodynų ir automatinio vertimo priemonių naudojimo tikslai

2.2. Ko ieškoma žodynuose ir automatinio vertimo priemonėse?

Tyrimas atskleidė, kad didžioji dalis respondentų žodynuose ieško nežinomo žodžio reikšmės – 90,9 proc. (liet.) ir 80,4 proc. (angl.), arba nori ją patikslinti – 72,7 proc. (liet.) ir 55,4 proc. (angl.). Žodynų prireikia sinonimams rasti – 54,5 proc. (liet.) ir 21,4 proc. (angl.), norint sužinoti rašybą – 45,5 proc. (liet.) ir 41,1 proc. (angl.), vartojimo sritį – 18,2 proc. (liet.) ir 10,7 proc. (angl.), kirčia-

2 paveikslas. Ko ieškoma žodynuose?

3 paveikslas. Ko ieškoma automatinio vertimo priemonėse?

vimą – 45,5 proc. (liet.) ir 10,7 proc. (angl.), rasti pavyzdžių – 45,5 proc. (liet.) ir 17,9 proc. (angl.) ar ekvivalentų – 36,4 proc. (liet.) ir 8,9 proc. (angl.). Maža dalis – 1,8 proc. respondentų (angl.) – žodyne ieško veiksmazodžių asmenavimo tipų. Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad Vilniaus universiteto lietuvių kalbos kursų dalyviai asmenavimo ar linksniavimo lenteles paprastai gauna iš dėstytojų, tad žodynuose tokios informacijos ieškoma retai (2 pav.).

Automatinės vertimo priemonės dažniausiai naudojamos nežinomiems žodžiams – 90,9 proc. (liet.) ir 87,5 proc. (angl.), frazėms ar sakiniams versti – 45,5 proc. ir 66,1 proc. (angl.), išgirsti tarimą – 9,1 proc. (liet.) ir 39,3 proc. (angl.), rasti pavyzdžių – 27,3 proc. (liet.) ir 19,6 proc. (angl.) (3 pav.).

2.3. Vienakalbiai ar dvikalbiai elektroniniai žodynai?

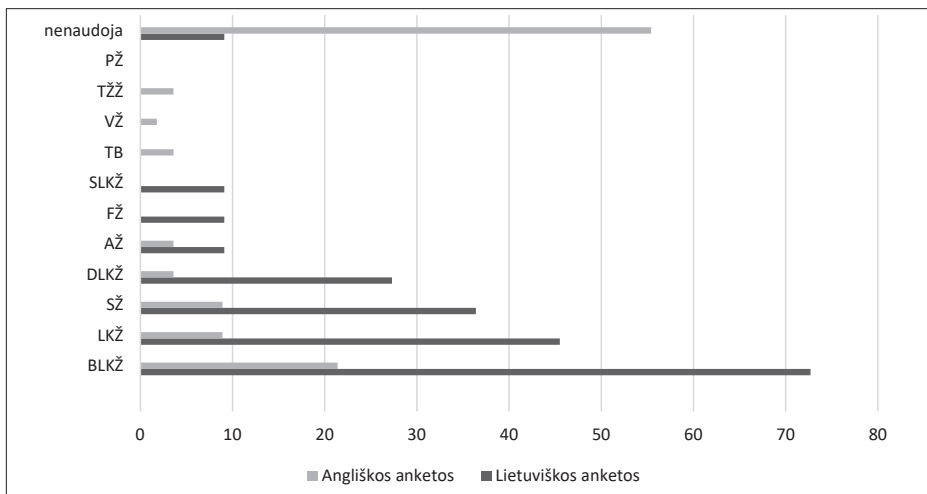
Anot Michaelio Rundellio (2012: 15), šiais laikais žodynai rado idealią platformą elektroninėje erdvėje. Lietuvių kalbos išteklių informacinėje sistemoje *E. kalba*³ yra 8 vienakalbiai ir 10 dvikalbių žodynų⁴. Beryl T. Atkins ir Frankas E. Knowlesas atliko žodynų naudojimo septyniose Europos šalyse tyrimą, kuris atskleidė, kad iš 1 100 anglų kalbos kaip svėtimosios vartotojų 723 naudoja žodynus: 75 proc. – dvikalbius žodynus, 25 proc. – vienakalbius (Atkins, Knowles, 1990: 383, 385).

Iš 4 paveikslo matyti, kad mokydamiis lietuvių kalbos kitakalbiai dažniausiai naudoja *Bendrinės lietuvių kalbos žodyną* (BLKŽ) – 72,7 proc. (liet.) ir 21,4 proc. (angl.). Antras pagal naudojimą yra *Lietuvių kalbos žodynas* (LKŽ) – 45,5 proc. (liet.) ir 8,9 proc. (angl.). Mažai naudojamas *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (DLKŽ) – 27,3 proc. (liet.) ir 3,6 proc. (angl.). Spėtina, kad didesnį *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* naudojimą lemia jo pavadinimas, kuris kitakalbiams galbūt yra aiškesnis, tačiau tikslesnes išvadas būtų galima daryti atlikus išsamesnę apklausą. Mokymosi procese kartais pasitelkiamas *Sinonimų žodynas* (SŽ) – 36,4 proc. (liet.) ir tik 8,9 proc. (angl.). Visai nepopuliarus *Antonimų žodynas* (AŽ) – 9,1 proc. (liet.) ir 3,6 proc. (angl.), o *Palyginimų žodynas* (PŽ) išvis nenaudojamas. Lietuviškų anketų respondentai naudoja *Frazeologijos žodynu* (FŽ), *Sisteminiu lietuvių kalbos žodynu* (SLKŽ) – po 9,1 proc. – pastarųjų žodynų visai neppureikia anglišku anketų respondentams. Apklaustos rezultatai patvirtina Hilary Nesi (2013: 69) teiginį, kad vienakalbiai žodynai labiau naudojami aukštesnio kalbos mokėjimo lygio respondentų. Tai nestebina, nes minėtuose žodynuose informacijos apie žodžius yra

³ <https://ekalba.lt/>

⁴ Šioje sistemoje yra ir duomenų bazių, kartotekų, nuotolinio lietuvių kalbos mokymo pradedantiesiems modulis, lietuvių kalbos paveikslėlių žodynas ir kt.

daugiau ir įvairesnės. Pradiniame kalbų mokymosi etape pakanka dvikalbio žodyno, nes šio lygio besimokantieji dažniausiai užtenka atitikmenų. Angliškas anketas pildžiusieji dar nurodė *Terminų banką* (TB) – 3,6 proc., *Vietovardžių žodyną* (VŽ) – 1,8 proc. ir *Tarptautinių žodžių žodyną* (TŽŽ) – 3,6 proc. Visai vienakalbiais žodynais nesinaudoja 9,1 proc. (liet.) ir 55,4 proc. (angl.) respondentų. Susumavus rezultatus matyti, kad vienakalbiai žodynai naudojami 90,90 proc. (liet.) ir 37,50 proc. (angl.) respondentų, iš viso 46,27 proc. visų respondentų.

4 paveikslas. Kitakalbių naudojami vienakalbiai žodynai

Iš dvikalbių žodynų naudojami šie: lietuvių–anglų – 11,1 proc. (liet.) ir 2,2 proc. (angl.), anglų–lietuvių – 11,1 proc. (liet.) ir 10,8 proc. (angl.), lietuvių–vokiečių – 5,6 proc. (liet.), vokiečių–lietuvių (liet.) – 11,2 proc., lietuvių–rusų – 11,1 proc. (liet.) ir 3,3 proc. (angl.), rusų–lietuvių – 16,7 proc. (liet.) ir 1,1 proc. (angl.), prancūzų–lietuvių – 2,2 proc. (angl.), prancūzų–anglų – 2,2 proc. (angl.). Kai kurie angliškų anketų respondentai atsakė naudojantys *WordReference* (4,3 proc.), tezaurus⁵ (2,2 proc.), *Eflasoft* žodynus – 2,2 proc. Buvo respondentų, įrašiusių, kad nesinaudoja jokių dvikalbiu žodynu (po 11,1 proc. iš abiejų grupių), 2,2 proc. (angl.) neturi žodyno. Nors apie automatines vertimo priemones buvo klausama atskirai, kai kurie respondentai jas nurodė šiame atsakyme⁶. Dalis respondentų naudoja veiksmažodžių asmenavimui skirtą elektroninę priemonę *Cooljugator* – 4,3 proc. (angl.), taip pat *Dict.com* –

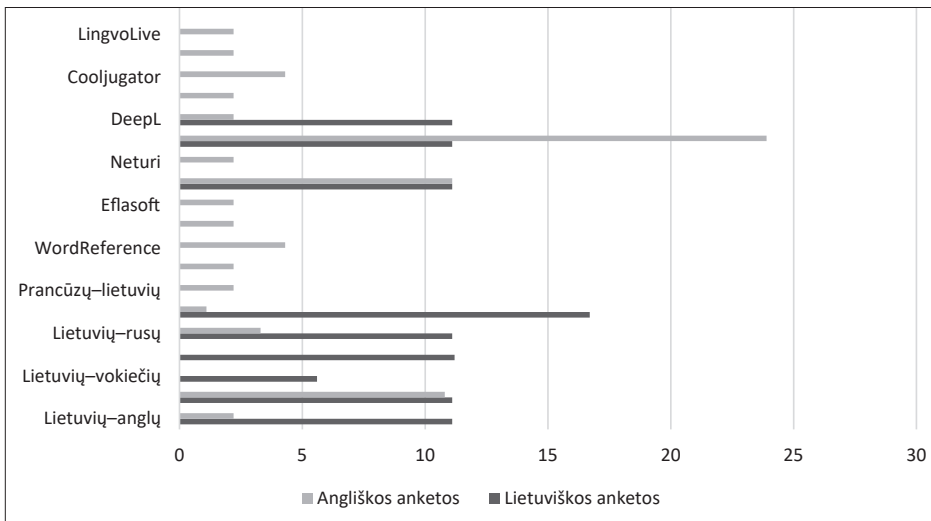
⁵ Atsakymuose nebuvo konkretizuota, kokie būtent tezaurai naudojami.

⁶ Apie automatinių priemonių naudojimą žr. 2.4 poskyryje.

2,2 proc. (angl.) ir *LingvoLive* žodynus – 2,2 proc. (angl.), tačiau neidentifikavo, kurių kalbų porų žodynus naudoja. Iš viso dvikalbiais žodynais naudojasi 31,34 proc. respondentų: 63,63 proc. (liet.) ir 25 proc. (angl.).

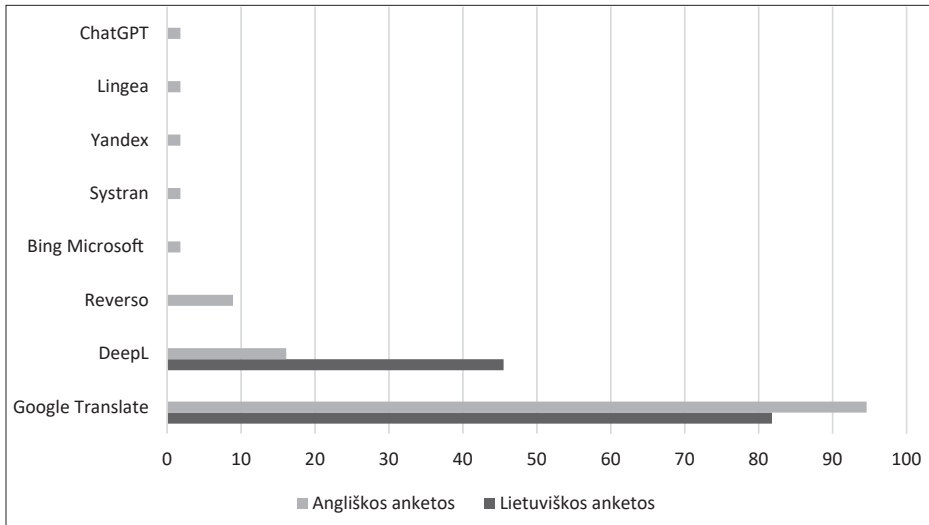
Apibendrinant galima teigti, kad apklausa rodo tendenciją labiau naudoti vienakalbius žodynus: 46,27 proc. (dvikalbius naudoja 31,34 proc.). Tai gana netikėta, nes mokantis kitų kalbų daug dažniau naudojami dvikalbiai žodynai (Atkins, Knowles, 1990: 383, 385). Manytina, kad taip yra dėl to, jog vietoj dvikalbių žodynų vis plačiau naudojamos automatinio vertimo priemonės, o jose neradus ieškomos informacijos į pagalbą pasitelkiami vienakalbiai žodynai, kuriuose informacijos apie žodžius yra daugiau ir išsamesnės.

5 paveikslas. Kitakalbių naudojami dvikalbiai žodynai

2.4. Automatinio vertimo priemonės

Išmaniųjų technologijų sukurtos priemonės mokymosi procese yra itin populiarios, jomis naudojasi visi respondentai. Plačiausiai abiejų grupių respondentų naudojama *Google Translate*: 81,8 proc. (liet.) ir 94,6 proc. (angl.). Antroje vietoje – *DeepL*: 45,5 proc. (liet.) ir 16,1 proc. (angl.). Anglišku anketų respondentai dar nurodė *Reverso* – 8,9 proc., po 1,8 proc. – *Bing Microsoft Translator*, *Systran Translate*, *Yandex Translate*, *Lingea* ir pastaruoju metu itin išpopuliarėjusį pokalbių robotą *ChatGPT* (6 pav.).

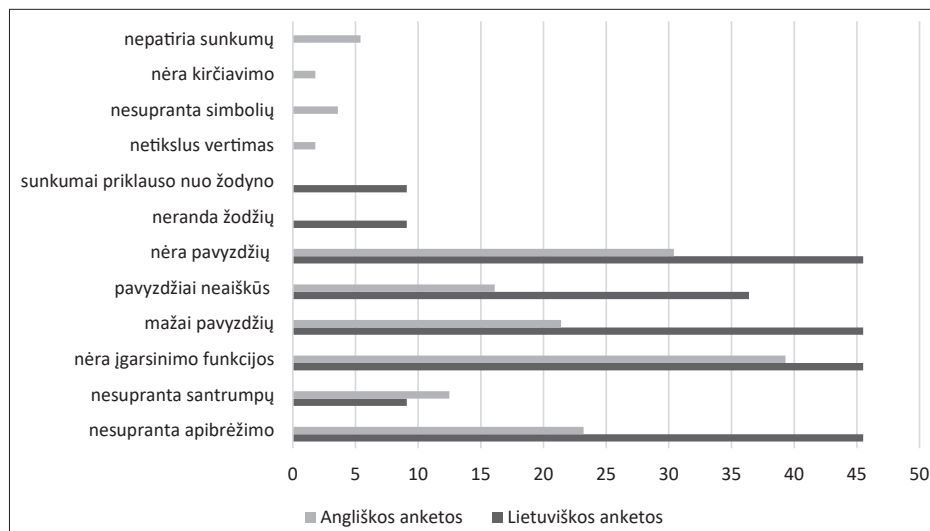

6 paveikslas. Kitakalbių naudojamos automatinio vertimo priemonės

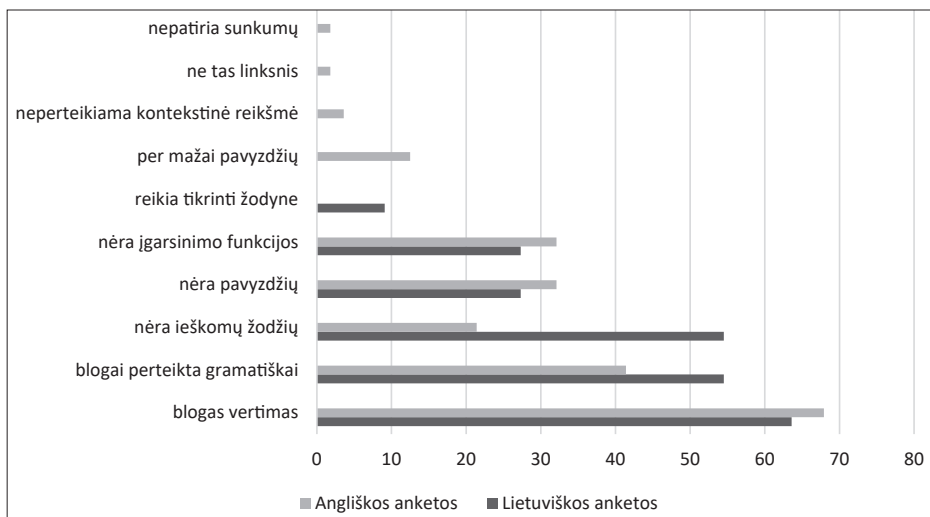
2.5. Naudojimosi žodynais ir automatinio vertimo priemonėmis sunkumai

Ne visada naudotis žodynais gali būti lengva ir paprasta. Dažniausiai respondentai nesupranta žodžių apibrėžimo – 45,5 proc. (liet.) ir 23,2 proc. (angl.), pasigenda įgarsinimo funkcijos – 45,5 proc. (liet.) ir 39,3 proc. (angl.), nesupranta santrumpų – 9,1 proc. (liet.) ir 12,5 proc. (angl.). Daug priekaištų išsakyta dėl vartojimo pavyzdžių: jų per mažai – 45,5 proc. (liet.) ir 21,4 proc. (angl.) respondentų; pavyzdžiai neaiškūs – 36,4 proc. (liet.) ir 16,1 proc. (angl.); jų nėra – 45,5 proc. (liet.) ir 30,4 proc. (angl.). Kiti žodynų trūkumai: 9,1 proc. (liet.) neranda ieškomo žodžio; 9,1 proc. (liet.) teigia, kad sunkumų būna įvairių ir tai priklauso nuo žodyno. Anglišku anketų respondentai nurodė nesuprantantys žodyne vartojamų simbolių – 3,6 proc., pastebintys netikslų vertimą – 1,8 proc., pasigendantys kirčiavimo – 1,8 proc. Su jokiais sunkumais nesusiduria 5,4 proc. (angl.) respondentų. Taigi žodynuose labai svarbu kuo aiškiau ir tiksliau aprašyti žodžius, iliustruoti kiekvieną leksemą, o pateikti pavyzdžiai turėtų būti kruopščiai atrinkti ir informatyvūs. Rengiant elektroninius žodynus vertėtų įtraukti įgarsinimo funkciją, nes jos pasigenda nemaža dalis vartotojų.

Ne viskas sklandu ir naudojantis automatinio vertimo priemonėmis. Didžiausi jų trūkumai yra šie: prasta vertimo kokybė – 63,6 proc. (liet.) ir 67,9 proc. (angl.), blogai perteikta gramatiškai – 54,5 proc. (liet.) ir 41,1 proc. (angl.), nėra ieškomo

7 paveikslas. Sunkumai naudojantis žodynais

8 paveikslas. Sunkumai naudojantis automatinėmis vertimo priemonėmis

žodžio – 54,5 proc. (liet.) ir 21,4 proc. (angl.), ir pavyzdžių – 27,3 proc. (liet.), 32,1 proc. (angl.), nėra įgarsinimo funkcijos – 27,3 proc. (liet.) ir 32,1 proc. (angl.). 9,1 proc. (liet.) teigia, kad kartais vertimą reikia patikrinti klasikiniame žodyne. Anglišku anketų respondentai nurodė, kad automatinio vertimo priemonėse per

mažai pavyzdžių (12,5 proc.), vertime neatsispindi nuo konteksto priklausanti žodžio reikšmė (3,6 proc.), išverčiama ne tuo linksniu (1,8 proc.). Su jokiais sunkumais nesusiduria 1,8 proc. (angl.) respondentų.

Kaip matyti, ir žodynų, ir automatinio vertimo priemonių vartotojai kelia didelius reikalavimus, tad rengėjų užduotis – pateikti kokybiškas priemones, atitinkančias vartotojų lūkesčius. Pasak Evaldos Jakaitienės, „svarbi leksikografijos ypatybė yra jos taikomoji paskirtis, nes ji visada praktiškai į ką nors orientuota. Žodynų vartotojai tartum užsako, kad leksikografai parengtų tam tikro turinio žodyną“ (Jakaitienė 2003: 10).

3. Išvados

1. Tyrimas atskleidė, kad mokymamiesi lietuvių kalbos kaip svetimšios respondentai naudoja ir žodynus, ir automatines vertimo priemones. Dažniausiai abi priemonės pasitelkiamos vertimui iš lietuvių kalbos ir į lietuvių kalbą. Kalbinės veiklos rūšys, kurioms naudojamos šios priemonės, yra skaitymas ir rašymas, iš dalies klausymas, o kalbėjimui minėtas priemones naudoja tik anglišių anketų respondentai.
2. Mokantis lietuvių kalbos naudojami ir vienakalbiai, ir dvikalbiai žodynai, tačiau vienakalbiai žodynai – dažniau nei dvikalbiai: 46,27 proc. respondentų naudoja vienakalbius, 31,34 proc. – dvikalbius žodynus. Tai aiškintina vis labiau augančiu automatinio vertimo priemonių populiarumu, o neradus reikiamos informacijos šiose priemonėse į pagalbą pasitelkiami vienakalbiai žodynai, kuriuose pateikiama gausesnė ir išsamesnė informacija apie žodžius. Tyrimas patvirtino mokslininkų teiginį, kad vienakalbiai žodynai labiau naudojami aukštesnio kalbos mokėjimo lygio respondentų.
3. Automatines vertimo priemones naudoja visi respondentai. Populiariausia iš jų yra *Google Translate*, po to *DeepL*, kitos priemonės – *Reverso*, *Bing Microsoft Translator*, *Systran Translate*, *Yandex Translate*, *Lingea* – naudojamos mažai ir tik anglišių anketų respondentų.
4. Atsižvelgiant į respondentų nurodytus žodynų naudojimo sunkumus, rekomenduojama dėstytojams supažindinti studentus su žodynų struktūra, atkreipti dėmesį į žodynuose vartojamus simbolius ir santrumpas, mokyti studentus naudotis žodynais.
5. Rengiant naujus žodynus ar tobulinant jau esamus svarbu įtraukti dabartinėje kalboje vartojamus žodžius, apibūdžiant žodžius siekti kuo didesnio tikslumo, prie kiekvienos leksemos pateikti vartojimo pavyzdžių, o juos atrenkant stengtis, kad būtų informatyvūs ir atspindėtų realią vartoseną.

6. Respondentai teigė, kad naudodami automatinio vertimo priemones dažnai susiduria su prasta vertimo kokybe ir blogu gramatikos perteikimu, čia (kaip ir žodynuose) pasigendama vartojimo pavyzdžių bei nerandama ieškomų žodžių, tad šios priemonės turėtų būti tobulinamos atsižvelgiant į minėtus trūkumus.
7. Respondentams labai trūksta įgarsinimo funkcijos, tad šiais sparčiai tobulėjančių informacinių technologijų laikais ir žodynuose, ir automatinio vertimo priemonėse tokia funkcija turėtų būti įtraukiama.

Pažymėtina, kad tyrimo išvadas riboja tai, jog apklausoje dalyvavo tik Vilniaus universitete lietuvių kalbos besimokantys kitakalbiai. Atliekant panašias apklausas būtų pravartu įtraukti respondentų iš kitų institucijų, taip pat paanalizuoti, ar koreliuoja žodynų ir automatinių vertimo priemonių vartotojų amžius, lytis, išsilavinimas su naudojimosi jomis ypatumais. Vis dėlto tai yra pirmas tyrimas, atskleidžiantis, kokius žodynus ir automatinio vertimo priemones naudoja lietuvių kaip svetimiosios kalbos besimokantieji. Tyrimą galima tęsti po tam tikro laiko siekiant išsiaiškinti, kaip kinta naudojimosi šiomis priemonėmis įpročiai ir nuo ko tai priklauso.

Literatūra

Atkins, B. T. S., F. E. Knowles. 1990. *Interim report on the EURALEX/AILA research project into dictionary use*. Prieiga internetu: [https://euralex.org/elx_proceedings/Euralex1988/050_Beryl%20T.%20Atkins%20\(Oxford\)%20and%20Francis%20E.%20Knowles%20\(Birmingham\)%20-%20Interim%20Report%20on%20the%20EURALEX-.pdf](https://euralex.org/elx_proceedings/Euralex1988/050_Beryl%20T.%20Atkins%20(Oxford)%20and%20Francis%20E.%20Knowles%20(Birmingham)%20-%20Interim%20Report%20on%20the%20EURALEX-.pdf) (žiūrėta 2023-03-13).

Boulton, A., S. De Cock. 2017. Dictionaries as aids for language. *International Handbook of Modern Lexis and Lexicography*. Berlin, Heidelberg: Springer.

Daubarienė, A., G. Ziezytė. 2013. Machine Translation: Translated Texts in Terms of Standards of Textuality. *Kalbų studijos* 22, 55–61.

Dziemianko, A. 2018. Electronic Dictionaries. P. Fuertes-Olivera (ed.). *The Routledge Handbook of Lexicography*. London, New York: Routledge. 663–683.

Fuertes-Olivera, P. A. 2012. On the Usability of Free Internet Dictionaries for Teaching and learning Business English. *Electronic Lexicography*. Oxford University Press. 398–424.

Gaižauskaitė, L. 2012. Dvikalbių žodynų leidyba Lietuvoje (1990–2010). *Knygotyra* 59, 140–160. Prieiga internetu: <https://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/view/1112/580> (žiūrėta 2023-03-12).

Householder, F. W. 1967. Summary report. F. W. Householder, S. Saporta (eds.). *Problems in lexicography*. Bloomington: Indiana University. 279–282.

Hulstijn, J. H., B. T. S. Atkins. 1998. Empirical research on dictionary use in foreign-language learning: survey and discussion. *Using dictionaries: studies of dictionary use by language learners and translators*. (Lexicographica. Series maior, 88). Niemeyer, 7–19. Prieiga internetu: https://pure.uva.nl/ws/files/2239537/165046_Hulstijn_Atkins_1998.pdf (žiūrėta 2023-04-13).

Yasuoka, M., P. Bjorn. 2011. Machine Translation Effect on Communication: What Makes It Difficult to Communicate through Machine Translation? *Proceedings of the 2011 Second International Conference on Culture and Computing*, Kyoto, Japan, 20–22 October. Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE). 110–115.

Jakaitienė, E. 2003. Šiuolaikinės leksikografijos tikslai ir uždaviniai. *Leksikografijos ir leksikologijos problemos*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 9–14.

Jolley, J. R., L. Maimone. 2022. Thirty Years of Machine Translation in Language Teaching and Learning: A Review of the Literature. *L2 Journal* 14 (1), 26–44.

Kasperė, R., J. Horbačiauskienė, J. Motiejūnienė, V. Liubininė, I. Patašienė, M. Patašius. 2021. Towards Sustainable Use of Machine Translation: Usability and Perceived Quality from the End-User Perspective. *Sustainability* 13 (23), 13430, 1–17.

Knežević, L., S. Halupka-Rešetar, I. Miškeljin, M. Milić. 2021. Millennials as Dictionary Users: A Study of Dictionary Use Habits of Serbian EFL Students. *SAGE Open* 11 (2). Prieiga internetu: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/21582440211008422> (žiūrėta 2023-01-15).

Knowles, C. 2016. Investigating instructor perceptions of online machine translation and second language acquisition within most commonly taught language courses [Doctoral dissertation]. *Electronic Theses and Dissertations*. 1369. Prieiga internetu: <https://digitalcommons.memphis.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2477&context=etd> (žiūrėta 2023-02-17).

Landau, S. I. 2001. *Dictionaries: The art and craft of lexicography*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lee, S. M. 2020. The impact of using machine translation on EFL students' writing. *Computer Assisted Language Learning* 33 (3), 157–175.

Lew, R. 2011. Studies in Dictionary Use: Recent Developments. *International Journal of Lexicography* 24 (1), 1–4.

Maumevičienė, D., A. Berkmanienė. 2013. Vertėjo požiūris į vertimo atminčių ir mašininio vertimo sistemų integravimą. *Kalbų studijos* 23, 28–38.

McCreary, D. R., F. T. Dolezal. 1999. A Study of Dictionary Use by ESL Students in an American University. *International Journal of Lexicography* 12 (2), 107–146.

Müller-Spitzer, C. 2014. Empirical data on contexts of dictionary use. *Using Online Dictionaries*. Berlin, Boston: De Gruyter. 85–126.

Nation, I. 2001. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nesi, H. 2013. Researching users and uses of dictionaries. H. Jackson (ed.). *The Bloomsbury Companion to Lexicography*. London: Bloomsbury Academic. 62–74.

Nesi, H. 2014. Dictionary use by English language learners. *Language Teaching* 47 (1), 38–55.

Niitemaa, M. L., P. Pietilä. 2018. Vocabulary Skills and Online Dictionaries: A Study on EFL Learners' Receptive Vocabulary Knowledge and Success in Searching Electronic Sources for Information. *Journal of Language Teaching and Research* 9 (3), 453–462.

Nomicienė, D. E., A. Stunžaitė. 2016. Skaitmeninė leksikografija: įvairių žodynų tipų naudojimo tyrimas Vilniaus Gedimino technikos universitete. *Santalka: Filologija, Edukologija / Coactivity: Philology, Educology* 24 (2), 90–100. Prieiga internetu: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1521127984726/J.04~2016~1521127984726.pdf> (žiūrėta 2023-03-12).

Petkevičiūtė, I., B. Tamulynas. 2011. Kompiuterinis vertimas į lietuvių kalbą: alternatyvos ir jų lingvistinis vertinimas. *Kalbų studijos* 18, 38–45.

Rundell, M. 2012. The road to automated lexicography: An editor's viewpoint. *Electronic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 15–30.

Takahashi, C. 2012. Impact of Dictionary Use Skills Instructions on Second Language Writing. *Studies in Applied Linguistics & TESOL (SALT)*. 104–132.

Utkā, A., L. Bartušauskaitė. 2006. Automatizuoto vertimo priemonės Lietuvoje. *Darbai ir dienos* 45, 19–39.

Valančiauskienė, A. 2022. *Enciklopedinės žinios dvikalbiuose lingvistiniuose žodynuose*. Daktaro disertacija (Humanitariniai mokslai, Filologija (H 004)). Vilnius, Lietuvių kalbos institutas.

Wolter, Lori A. 2015. Dictionary Use and Preferences of L2 English Learners in an Intensive English Context. *Culminating Projects in English* 14. Prieiga internetu: https://repository.stcloudstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1013&context=engl_etds (žiūrėta 2023-02-12).